T.C.
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI
TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Arşiv Dairesi Başkanlığı
Yayın No: 6

Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi

International Congress of "The Ottoman Geopolitics Management of Cultural Archive Heritage and Role of Land Registry Archives"

21 - 23 Kasım / November 2012 Istanbul

BİLDİRİLER

CİLT
2

T.C.
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI
TAPU VE KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Arşiv Dairesi Başkanlığı
Yayın No: 6

Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi

International Congress of "The Ottoman Geopolitics Management of Cultural Archive Heritage and Role of Land Registry Archives"

21 - 23 Kasım / November 2012 Istanbul

BİLDİRİLER

CİLT
II

Ankara
2013

PROJE YÖNETİCİSİ

Davut GÜNEY
Tapu ve Kadastro Genel Müdürü

PROJE SORUMLULARI

Gökhan KANAL
Genel Müdür Yardımcısı

Mustafa PARLAK
Arşiv Dairesi Başkanı

Erol ALABUĞA
Şube Müdürü

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Mehmet YILDIRIR
Songül KADIOĞLU

ADRES
Yukarı Dikmen Mah. 648 Cad. 53/C Oran
Çankaya / ANKARA

www.tkgmkongre.org
kongre@tkgmkongre.org

KORZA YAYINCILIK
BASIM SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Merkez : Yenice Mah. Çubuk Yolu üzeri No: 3 Esenboğa / Ankara
İrtibat Ofis : Büyük Sanayi 1. Cad. No: 95/11 İskitler / Ankara
Tel: 0 312 342 22 08 • Fax: 0 312 341 14 27
www.korzabasim.com.tr

Kongre Bildirileri
1. Baskı: Korza Basım, Ankara 2013

İÇİNDEKİLER

CİLT I

KUTLAMA MESAJLARI

ABDULLAH GÜL iii
T.C. Cumhurbaşkanı

RECEP TAYYİP ERDOĞAN v
T.C. Başbakanı

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Davut GÜNEY 3
Tapu ve Kadastro Genel Müdürü

Nazım ÇAVUŞOĞLU 5
KKTC İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanı

Erdoğan BAYRAKTAR 7
T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanı

Bülent ARINÇ 9
T.C. Başbakan Yardımcısı

AÇILIŞ KONFERANSI

Prof. Dr. Halil İNALCIK 15
Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nin Kültürel Arşiv Mirasımız Açısından Taşıdığı Öneme Dair Kongre Mesajı

Prof. Dr. Yılmaz KURT 17
Tapu ve Kadastro Arşivlerinin Türk ve Dünya Tarihi Açısından Önemi

I. OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Mehmet İPŞİRLİ

Prof. Dr. Ahmet AKGÜNDÜZ 23
Hukuk Tarihimizde Tapu-Kadastro İşlemlerinin Hukuki Ehemmiyeti ve İlk Tapu Kanunnamesi

Yrd. Doç. Dr. Güler YARCI 33
Osmanlı Devleti'nde Modern Tapu ve Kadastro Sisteminin Tesisi ve Defterhâne-i Amire Nezareti: İdarî, Hukukî ve Malî Düzenlemeler ile Merkez ve Taşradaki Yankıları

Yrd. Doç. Dr. Abdulmecit MUTAF ve Doç. Dr. Şenol ÇELİK 69
Osmanlı Dönemi Vilayet Defter-i Hâkânî (Tapu) Müdürlükleri Arşivlerinin Muhtevası ve Akademik Değeri- Balıkesir Örneği

Murat ALANDAĞLI 77
Kuyûd-ı Kadime Arşivinde Tasnifi Yeni Yapılan Bir Defter Türü: Defter-i Hâkânî Nezareti İlmühaber Defterleri ve Bu Defterlerde Yabancıların Osmanlı İmparatorluğu'nda Mülk Edinmelerine Bakış

II. OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN

Prof. Dr. Yılmaz KURT 95

Osmanlı Devleti'nde Yahudilerin Filistin'de Toprak Edinmesi

Prof. Dr. Richard Saumarez SMITH 107

Notes Toward a Comparison of Land Registration Systems in the Ottoman and British Empires

Prof. Dr. Khurram QADİR 115

Land Assignment & Assessment in Conglomerate States: Müslim South Asia Under the Turks

Doç. Dr. Sinan MARUFOĞLU 129

XIX. Yüzyılda Irak Vilayetlerinde Toprak Düzeni, Tapu ve Mülkiyet Sorunları

Yrd. Doç. Dr. Belkıs KONAN 139

İstimlâk Kanunu Öncesi ve Sonrasında Yabancıların Osmanlı Devleti'nde Taşınmaz Mal Mülkiyeti Edinme Hakkı

III . OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr Géza DÁVID

Prof. Dr. Hans Georg MAJER 151

Ottoman Documents in Munich Collections. Origin and Fate, Type and Contents, Preservation and whereabouts

Prof. Dr. Abdulkerim Saleh Al OZEİR 163

Osmanlı Coğrafyası'nın Müşterek Kültürel Mirası Osmanlı Belgeleri

Yrd. Doç. Dr. Shawky Hasan AHMED 175

Mısır Milli Arşivinde Bulunan Türkçe Belgelerin Tasnifi ve Kültürel Önemi

Dr. Margarita DOBREVA 183

"Aya Kiril ve Metodiy" Milli Kütüphanesine Bağlı Oryantal Bölümü'ndeki "Vidin" Ön Fonu Defterleri

IV . OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Hans Georg MAJER

Prof. Dr. Amnon COHEN 223

The Ottoman Tapu Registers in Israel: Academic- Historical Importance or Pratical Relevance

Prof. Dr. Mihai MAXIM 231

Romanya Tarihi İçin Osmanlı Tapu Tahrir Defterlerinin Önemi

Prof. Dr. Éva Sz. SIMON 239

Tapu Defterleri ve "Macar" Kaynaklarına İlişkin Karşılaştırmalı İnceleme Olanakları

Dr. Aladin HUSIC 245

Archive Records of General Directorate of Land Registry and Cadastre in Researching of Bosnian History

V. OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI

Prof. Dr. İsmail E. ERÜNSAL 253

Sosyal ve İktisadi Tarihimize Kaynak Olarak Sahhaf Terekeleri

Prof. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU

Meclis-i Vala Defterlerinin Tarihi Açıdan Önemi

Doç. Dr. Orlin SABEV 259

Osmanlı Toplumsal Tarihi İçin Değerli Kaynak Teşkil Eden Tereke ve Muhallefat Kayıtları

Nándor Erik KOVÁCS 273

17. Yüzyılda Divan-ı Hümayun'un Şikayet Defterleri

VI . OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Numan ARUÇ

Prof. Dr. Dragi GJORGIEV 287

Makedon Tarihçiliğinde Makedon Osmanlı Bilimi

Prof. Dr. Natalia KALASHNIKOVA ve Doç Dr. Lıubov ÇIMPOEŞ 293

Collection Of The Material Culture Of Turkic Peoples In The Storages Of The Russian Museum Of Ethnography In Saint-Petersburg. The Gagauz Collection.

Arş. Gör. Dr. Hacer TOPAKTAŞ 305

Keşfi Bekleyen Hazine-i Evrak: Krakov Bıblıoteka Czartoryskıch'teki Osmanlıca Belgeler Koleksiyonu ve Kültürel Mirasımız İçin Kıymeti

Refike SÜLÇEVSİ 311

Kosova Arşivleri, Kadastro Belgelerinin Tarihi ve Kültürel Önemi

VII . OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Mehmet Akif ERDOĞRU

Yrd. Doç. Dr. Dursun Ali TÖKEL 323

Osmanlı Coğrafyası Tarihi-Somut Mirasının Tespitinde Divan Şiirinin Önemi

Dr. Vlora NAVAKAZI 333

Urban and Archıtectural Development in The Kosovo Vilayet After The Reforms Of Tanzımat: The Use Of Archive Documents Of The Ottoman Empire As Means for İnterpretation

Necat ÇETİN 349

II. Abdulhamit Dönemi Çiftlik Arazilerindeki Mevki İsimleri Üzerine Bir Yerel Tarih Araştırması Örneği: Torbalı Meşhed Çiflikat-ı Hümayunu

Claudiu -Victor TURCİTU 363

Turkısh Toponymy Versus Romanıan Toponymy. Tıtle Deeds Collectıon From The Natıonal Archıves Of Romanıa

CİLT II

VIII. OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. İdris BOSTAN

Prof. Dr. Géza DÁVID 371

Osmanlı Macaristan'ı Örneğinde Tımar Ruznamçe Defterlerinin Önemi

Prof. Dr. Adnan GÜRBÜZ 379

Osmanlı Klasik Döneminin Kale ve Mustahfızân Defterleri

Doç. Dr. Erhan AFYONCU

Biyografi kaynakları olarak Timar Ruznâmçe defterleri

Doç. Dr. Emine ERDOĞAN ÖZÜNLÜ 393

Askerî Tarih Araştırmaları Bakımından Timar Ruznamçe Defterleri'nin Önemine Dair Bazı Görüşler

IX . OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Hatice ORUÇ

Dr. Umut KAYA 405

Kültür Mirasımızın Dijitalleştirilmesi; Başbakanlık Osmanlı Arşivi Örneği

Öğr. Gör. Esra Gökçen KAYGISIZ ve Nizamettin OĞUZ 417

Ulusal Bilgi Merkezi Modeli Önerisi

Azime Ayşe ÇETİNKAYA 433

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Arşivlenmesi: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi Örneği

Mevlüt ÇAM 447

Vakıf Medeniyeti ve Kayıtlar Arşivi

OSMANLI COĞRAFYASI BÖLGESEL ARAŞTIRMA VE İŞBİRLİĞİ PANELİ

PANELİSTLER

Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN (Panel Başkanı) 467

Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği

Prof. Dr. Abdulcelil TEMİMİ 469

Tunus Osmanlı Araştırmaları Merkezi

Dr. Halit EREN 471

İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi

Recep ZOGO ve Bahattin DEMİRELLİ 475

Balkan Kütüphaneler Birliği

Nazım SİYAVUŞOĞLU 481

Mülhak ve Mazbut Vakıflar Derneği

X. OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Mehmet CANATAR

Doç. Dr. Fatih RUKANCI 493

Arşiv Belgelerimizin Kanıtsal Değeri: XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı'da Gayr-i Müslim Tebaa'ya ilişkin Örnekler

Doç. Dr. Hakan ANAMERİÇ 511

Oryantalizmin Temel Kaynakları: Türkiye Kütüphane ve Arşivleri

Yrd. Doç. Dr. Abdullah BAY 537

Cumhuriyet Dönemi Yerel Arşivlerin Durumu: Rize Arşivleri Üzerine Bir İnceleme

Yrd. Doç. Dr. Dündar ALİKILIÇ ve Yrd. Doç. Dr. Malik YILMAZ 545

Bilgi Merkezi Olarak Taşra Arşivleri: Erzurum Örneği

XI . OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Sekine KARAKAŞ

Doç. Dr. Murat YILMAZ 553

Dijital Ortamda Kültürel Arşiv Kurarken Karşılaşılan Fikri Mülkiyet Hakları Sorunu

Dr. Khaled AZAB 565

Modern Mısır'ın Hafızasının Keşfi

Arş. Gör. Tolga ÇAKMAK ve Arş. Gör. Nevzat ÖZEL 571

Dijital Varlık Yönetimi ve Bilgi Hizmetleri

Snezana PEJOVİC 577

Digitization Of The Archival Fond 'Records Of The Extraordinary Governors For Kotor And Albania During The Venetian Government', And Its Web Publishing

Sejdalija GUSIC 593

Digitalization Of Manuscripts and Documentary Files in The Hadji- Sinan's Tekke Holdings in The Historical Archive Sarajevo

XII . OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL

Prof. Dr. Mehmet İPŞİRLİ 601

Defter-i Hakanî Emini Ayn Ali Efendi'nin Osmanlı Arazi Sisteminin Düzenlenmesindeki Katkıları Üzerine Gözlemler

Prof. Dr. Nobuo MİSAWA 607

Tahrir Defterlerinde Osmanlı İdari Genişlemesinin İzleri: XVI. Yüzyılda Malatya'daki Toprak Düzeni

Doç. Dr. Temel ÖZTÜRK 617

Trabzon Kadı Sicillerindeki Timar Kayıtları (1725-1745)

Yrd. Doç.Dr. Abdullatif ARMAĞAN 635

XVI. Yüzyılda Teke Sancağı'nda Dirlikler: Sancak Gelirlerinin Timar Sistemi İçinde Dağılımı

XIII. OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Yılmaz KURT

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI 667

Kuyûd-ı Kadime Arşivindeki Tapu-Tahrir Defterlerinden 190 Numaralı Üsküp Mufassal Defteri ve Önemi

Doç. Dr. Hatice ORUÇ 681

18. Yüzyıl Ortalarında Bir Sancak Tahriri: H.1154/M.1741 Tarihli Semendire Sancağı Tahriri

Doç. Dr. Dritan EGRO 689

Osmanlı Sancak Kanunnamelerine Göre, İşkodra Bölgesinin Osmanlı Hakimiyetine Geçişi Konusunda Bazı Gözlemler (XV-XVI. Yüzyıllar)

Dr. Behije ZLATAR 695

Bosna Sancağı'nın 1604 Tarihli Detaylı Nüfus Sayımının Bosna Tarihi Araştırmalarındaki Önemi

CİLT III

XIV . OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Hamza KANDUR

Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL 701

Türkiye'de Demokrasi, Bilim ve Kültür Alanındaki Zihniyet Değişimi ve Türk Arşivciliğine Yansımaları

Prof. Dr. H. Sekine KARAKAŞ 707

Arşiv Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar

Doç. Dr. Hüseyin ODABAŞ 717

Arşivlerde Kullanıcı Hakları: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivleri Örneği

Raif Serkan OKUR ve Coşkun UÇAKKUŞ 729

Tapu Arşivleri Üzerine Bir Değerlendirme:Tapu Arşivlerinin ve Arşiv Memurlarının Sorunlarına Yönelik Bir Anket Çalışması

XV . OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Faisal Al KANDERİ

Prof. Dr. Mehmet Akif ERDOĞRU 747

1572'de Osmanlı İdaresinde Kıbrıs Adasının Avdim Nahiyesi: İdari Sınırlar, Nüfus, Ekonomik Zenginlik ve Köyler

Prof. Dr. Martha MUNDY 757

The Importance Of The Tapu Records For Understanding The Social and Economic History Of The Arab Provinces Of The Ottoman Empire İn The Late 19th and Early 20th Centuries: North Jordan and South Lebanon

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ 775

Osmanlı'nın Kuruluş Coğrafyası Olarak Bolu Sancağı'nın Arşiv Kaynaklarından Tahrir Defterleri ve Bunlara Dayalı Çalışmalar Üzerine Değerlendirmeler

Doç. Dr. Cavid QASIMOV

Irevan (Revan) ve Nahçıvan'ın Etnik-Siyasi Tarihinin Öğrenilmesinde Osmanlı Devleti Tarafından Hazırlanan Mufassal Defterleri'nin Önemi

XVI. OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Refet YİNANÇ

Doç. Dr. Metin AKİS 791

Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Kilis Sancağında Vakıflar ve Gelir Kaynakları

Stefan DIMITROV 809

Jewish Communities in The Town Of Edirne in The XVI. Century According to Ottoman Tax Registers Data (Tapu Tahrir Defterleri)

Mehmet Cemal ÖZTÜRK 819

Beykoz Hâfız Mehmed Efendi Dergâhı Vakfiyesi

Sadık Müfit BİLGE 833

XV.-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Vergi Muafiyeti

XVII. OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Yaşar TONTA

Prof. Dr. Bülent YILMAZ 849

Türkiye'deki Kültürel Mirasın Dijitalleştirme Aracılığıyla Uluslararası Dolaşımı ve Avrupa Dijital Kütüphanesi(EUROPEANA)

Doç. Dr. Niyazi ÇİÇEK 857

Kamu Kurumlarında Yürütülen Elektronik Belge Yönetimi ve Sayısallaştırma Uygulamalarında Karşılaşılan Teknik ve İdari Problemler: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Çaykur ve Esenler Belediyesinin İhale Teknik Şartnameleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Doç. Dr. Özgür KÜLCÜ 875

Dijitalleştirilen Kültür Mirasın Arşivlenmesi Korunması ve Devamlılığı

Yrd. Doç. Dr. Mustafa BAYTER 891

Elektronik Ortama Aktarılan Osmanlı Coğrafyası Belgelerinin Üst Veri Standartları ile Kimliklenmesi

XVIII . OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. İshak KESKİN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Hakkı ERTAN 901

"Ufukların Efendisi" Osmanlı'dan Gözbebeğimiz Türkiye Cumhuriyeti'ne Arşivlerimizin Önemi

Yrd. Doç. Dr. Burçak ŞENTÜRK 915

Kültürel Arşiv Mirası ve Arşivci

Öğr. Gör. Mustafa Kemal KASAPOĞLU 927

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki Arşiv Merkezleri

İrfan DAĞDELEN 937

Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi Tasnif -Kataloglama-Dijitalleştirme-Arşiv Yönetimi

KAPANIŞ PANELİ

Sonuç ve Değerlendirme

PANELİSTLER:

Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN 961

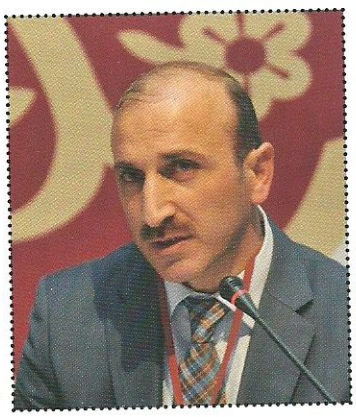
Prof. Dr. Géza DÁVID 963

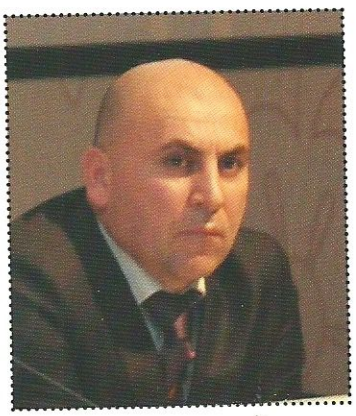
Prof. Dr. Ahmet Nezihi TURAN 965

BASINDA KONGRE 969

KONGRE FOTOĞRAFLARI 995

Yrd. Doç. Dr. Dündar ALİKILIÇ
&
Yrd. Doç. Dr. Malik YILMAZ
Atatürk Üniversitesi / TÜRKİYE

BİLGİ MERKEZİ OLARAK TAŞRA ARŞİVLERİ: ERZURUM ÖRNEĞİ

ÖZ:

Arşivler en önemli kültürel miraslardandır. Arşivler geçmişi aydınlatarak günümüze ışık veren kurumlardır. Arşivler sayesinde kişilerin, kurumların ve devletlerin sosyo-kültürel ve ekonomik durumları hakkında bilgilere ulaşılabilmektedir. Türk kültüründe arşiv geleneği önemli bir yer tuttuğu gibi, Osmanlı Devleti'nde de bu uygulama zirveye çıkmıştır. Nitekim merkezî arşivin yanında taşra arşivleri de önemli bir yere sahipti. Taşra arşivleri Osmanlı Devleti'nde büyük eyâlet merkezlerinde bulunmakta idi. Bunlardan biri de, Erzurum taşra arşividir. Çalışmada taşra arşivlerinin önemi, Erzurum taşra arşivi bağlamında ele alınacaktır.

Kelime Anahtarı: Arşivler, bilgi merkezi, taşra arşivleri, Erzurum taşra arşivi

ABSTRACT:

Archives are one of the most cultural haritage. Archives are institutions of the light from history illuminating the present. Individuals, institutions and states can be reached in information about the socio-cultural and economic status of thanks to archives. Archive holds an important place in Turkish culture, tradition, as well as the Ottoman Empire reached its peak in this application. In fact, next to the central archive an important role in the provincial archives. Provincial archives in the Ottoman Empire, there were major centers of the state. One of that is provincial archive of Erzurum. In this study, the importance of the provincial archives will be discussed in the context of Erzurum provincial archives.

Key words: Archives, information center, provincial archives, provincial archive of Erzurum.

Giriş

Her milletin tarihe dayanan kültürel bir geçmişi vardır. Bu tarihî mirasın en önemli kısmını, gelecek kuşaklara aktarılan değerli arşiv malzemeleri ve/veya materyalleri oluşturmaktadır. Arşivler maddî ve manevî kültür varlıklarının en temel unsurlarındandır. Bu bağlamda arşivler, geçmiş ile

gelecek arasında bağlantı kuran ve millî hâfızayı oluşturan yegâne değerlerden biri olarak kabul edilmektedir. Geçmişe ait olayların kayıtlarını içeren ve bugün canlı tarih ve kanıt olarak muhafaza edilen belgelerin korunması ve tasnif edilerek hizmete sunulması, günümüzde arşivleri de içine alan ve bilgi merkezi olarak adlandırılan kurumlar vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bunun en önemli nedeni arşivlerin, toplumların ve milletlerin belleği olarak kabul edilmesi ve gelecek nesillere aktarılması gereğidir. Dolayısıyla arşivi olmayan veya yok edilen milletler ve/veya toplumlar, belleğini yitirmiş ve geleceği muğlak insanlar gibidir. Bu açıdan taşra arşivleri de önemli kültürel değerler olmalarından ve millî hâfızaya katkı sağlamalarından ve bu hâfızayı korumalarından ötürü önemli arşivler arasında yer almaktadır. Nitekim Osmanlı Devleti'nde en önemli eyâletlerden olan Erzurum eyâleti, geçmişten günümüze, sahip olduğu kıymetli arşiv belgeleriyle bölgenin tarihine ışık tutmaktadır. Bu bağlamda sahip olunan tüm arşiv belgelerinin bilimsel arşiv çalışmaları doğrultusunda tasnif edilerek ve günümüz Türkçesi'ne çevrilerek araştırmacıların ve/veya kullanıcıların hizmetine sunulması, bölge tarihi nezdinde Osmanlı Devleti'nin sosyo-kültürel ve ekonomik tarihine de açıklık getirecektir. Ayrıca arşivler ve arşiv çalışmaları sosyal düzeni sağlamada en önemli etkenlerden biridir. Çalışmada taşra arşivleri açıklanarak Erzurum taşra arşivinin durumu değerlendirilmiştir.

Tanzimât Öncesi Osmanlı Dönemi Taşra Arşivleri

Eyâletler, Osmanlı Devleti idarî teşkilâtının en büyük parçasını teşkil etmekteydi. XVI. asrın ortalarına kadar beylerbeyi tarafından idare edilen eyâletler, bu tarihten sonra vezirler tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Sancaklar ise, iki kısma ayrılmaktaydı. Sancakların bir kısmı eyâletlere bağlı livalar olan elviye-i mülhaka, diğeri ise müstakil livalar olan elviye-i gayr-ı mülhakalardır. Her iki livanın da kendilerine bağlı kazaları bulunmakta idi. Yargı merkezi olan üçüncü idare birimi kazâlardır. Voyvodalar, subaşılar veya benzeri yöneticiler tarafından idare edilen kazâlarda, asıl icrâ makamı kadılardı. Eyâlet, liva ve kazâlar müstakil yargı merkezleri olduklarından, bunların hepsinde de şer'iyye sicilleri mevcuttur[1].

Merkezî devlet dairelerinde, belgelerin saklanmasında ve korunmasında gösterilen arşivcilik anlayışı, taşrada görevli eyalet Beylerbeyi ve mahalli kadılardan da istenmiştir. Taşra teşkilâtı görevlilerine, karar ve işlemlerini defterlere kaydetmeleri ve bu defterleri muhafaza etmeleri emredilmiştir[2]. Taşra arşivlerinin temelini Kadı Mahkemeleri Arşivleri ve Eyâlet ve Sancak Arşivleri oluşturmaktadır. Nitekim Osmanlı Devleti'nde kadı sadece yargı yetkisine sahip olmakla kalmayıp, görevinin şer'î niteliği ona idarî ve beledî bazı görevler de yüklüyordu. Tanzimât öncesi Osmanlı taşrasında gerek merkezden gerekse oradan cereyan eden yazışma ve işlemlerin hemen tüm kayıtları şer'î sicillere kaydedilirdi. Bu yüzden taşra arşivciliğinin esasını şer'iyye sicilleri oluşturmaktadır[3].

Tanzimât öncesi Osmanlı merkez teşkilâtı dönemine ait defterler, iki ana seri halinde günümüze intikal etmiştir. Birincisi, Devletin siyasî ve hukukî kararları ile beldelerin asayişi nizâmına dair hükümlerin kaleme alındığı Divân-ı Hümayûn Defterleri'dir. İkincisi ise, sadece malî konularda mîrî işlerden sayılan cizye, avârız ve mukâtaa işleriyle ilgili konuların düzenlenip kaydolduğu Maliye, yani Bâb-ı Defterî Defterleri'dir. Ayrıca has, zeâmet, timar, mülk, vakıf gibi türlerini tayin ve tescil eden ana defterlerin muhafaza edildiği ve bu defterlerle ilgili günlük işlemlerin yapıldığı Defterhâne-i Âmire'ye ait defterler vardır. Bu dairede biriken defterler, hüküm ihtiva etmezlerdi. Bunlar, hazineye ait arazinin kimlere ait ve ne maksatla tevcih edildiğini, zaman zaman yapılan değişikliklerle, vergi ve resmlerin müfredâtını kimlere tarh ve tevzi edildiğini gösteren muhtelif defterlerdir.[4]

1 Ahmet AKGÜNDÜZ, "Şer'iyye Sicilleri, Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler", C. I, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınevi, İstanbul, 1988, s. 53.

2 Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Yay. Haz. Hacı Osman YILDIRIM, Nazım YILMAZ ve Yusuf İhsan GENÇ, İstanbul, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2000, s.36.

3 Ali Osman ÇINAR, I. Milli Arşiv Şurası, (Tebliğler-Tartışmalar), 20-21 Nisan 1998, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1998, s.259.

4 Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Yay. Haz. Hacı Osman YILDIRIM, Nazım YILMAZ ve Yusuf İhsan GENÇ, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul, 2000, s.36.

Erzurum Taşra Arşivi ve Günümüzdeki Durumu

Yukarıda da ifade edildiği gibi eyâletler, Osmanlı Devleti İdarî Teşkilâtı'nın en büyük bölümünü teşkil etmekteydi. Osmanlı Devleti'nde merkezi kayıtların tutulduğu "Hazine-i Evrâk" dışında vilâyetlerde de kayıtların saklandığı ve/veya tutulduğu bilinmektedir. Bunlar vilâyet, tekke, zaviye ve kilise gibi kurumların bünyesinde oluşturulmuş arşivlerdi[5]. Osmanlı Devleti'nde arşivin çok önemli olduğu, arşivlere verilen "Hazine-i Evrâk" adından da anlaşılmaktadır. Arşivcilikle ilgili olarak atılan en önemli adımlardan biri olan Hazine-i Evrâk, 1846 yılında kurulmuştur. Bu kurum Defterhane-i Hakanî Eminliği'nden[6] Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü'ne kadar çeşitli adlar altında günümüze değin varlığını devam ettirmiştir[7]. Nitekim taşrada olup eskiden beri arşive ve arşivcilik çalışmalarına önem veren kurumların başında Nüfus ve Tapu Kadastro Arşivleri gelmektedir. Geçmişte olduğu gibi bugün itibariyle de en çok ihtiyaç duyulan ve yararlanılan arşiv kurumlarından biri olma özelliğine sahiptir. Aslında tapu ve kadastro arşivlerinin kayıt temelini teşkil eden kurum 'Defterhâne'dir. Nitekim Osmanlı Devleti'nde bu kurumda, arazi ile ilgili her türlü muamele yapılmakta ve kayıtlar tutulmaktaydı[8]. Klasik dönemde Nişancı'ya bağlı bir teşkilât olarak çalışan ve arazi tahrirleri, timar kayıtları, vakıf muamelâtı ile ilgili defterlerin tutulduğu, üzerinde işlemlerin yapıldığı ve muhafaza edildiği yer olan Defterhâne, Divân-ı Hümâyun toplantıları sırasında Sadrazam mührüyle açılıp kapanan temel bir arşiv idi[9]. Osmanlı döneminde bu kadar öneme haiz olan Defterhâne, günümüzde de aynı önemi koruyabiliyor mu? Bu soruya evet cevabını vermek bir hayli güçtür. Osmanlı Devleti'nde 'Hazine-i Evrâk'[10] denilen bir kuruma günümüzde gerektiği kadar önem verildiği kanısında değiliz.

Mahalli idareler içinde il ve ilçelerde yer alan Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlükleri arşivlerinin, günümüz arşiv kurumları içerisinde önemli yerleri vardır; çünkü 1320 Rumi/1904 Miladide yapılan sayımdan sonraki nüfus defterleri bu arşivlerde saklanmaktadır. Bununla birlikte bazı nüfus müdürlüklerinin arşivleri yanmış, bir kısmı ise savaşlarda zayi olmuştur. Örneğin Erzurum ve Erzincan Nüfus Defterleri, Rus işgali sırasında tamamen yok olmuştur[11]. Ayrıca birçok arşiv malzemesi de çeşitli nedenlerle tahrif olmalarından ötürü bakıma muhtaç duruma gelmiştir.

19. yüzyıl Türkiye'si teb'a ile devletin ilişkisinin arttığı bir dönemdi. Halen anlaşılmaz nedenlerle arşiv araştırmalarına açılmayan nüfus kayıtları bile bu asrın getirdiği önemli bir örgütlenmedir[12]. Neyse ki son zamanlarda nüfus dairlerindeki anlayış farklılıkları ve arşivlerimizin hızlı bir tasnifle, bilhassa bazı fonların seri tasnif edilmesi, bu çalışmaların önündeki engellerin azalmasına sebep olmuştur. Bilindiği gibi kadastro çalışmalarına "Emvâl-i Gayr-i Menkulenin Tahdid ve Tahriri Hakkında Kanun-i Muvakkat" ile 1912'de ilk defa Osmanlı döneminde Konya'nın Çumra kazasında başlanmış, geri kalan kısmına 1924-1928 yılları arasında devam edilmiştir. Osmanlı'nın son yılları ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan kadastro çalışmaları Çumra ile sınırlı olmayıp diğer illeri de kapsayacak şekilde olmuştur[13].

Tapu Kadastro Arşiv Dairesi Başkanlığı, 1971 ve 1976 tarihli kararnameler ve 6083 sayılı teşkilât yasasıyla bugünkü adını almıştır[14]. Özel mülkiyetin korunması ve kayıt altına alınması hususunda,

5 Yusuf KÜÇÜKDAĞ, "Mahalli Arşivlerin Kurulması", I. Milli Arşiv Şurası, (Tebliğler-Tartışmalar), 20-21 Nisan 1998, Ankara, 1998, s. 225.
6 Defterhane-i Hakani Nezareti bugünkü anlamda bakanlık düzeyinde bir daire iken H. 1329/M. 1913 tarihinde "Umur-i Tasarrufiye Müdüriyet-i Umumiyesi adıyla yeniden örgütlenmiştir. Cumhuriyetin kuruluşunu takiben 1924 senesinde "Tapu Umum Müdürlüğü" adını alan teşkilata Rumi 22 Nisan 1342/Miladi 1925 tarihli ve 658 sayılı yasa ile kadastro birimi eklenmiştir. 1927 yılında ise Muvazene-i Umumiye Kanunu'nda Tapu ve Kadastro Müdüriyet-i Umumiyesi olarak zikredilen teşkilât Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü adını 29 Mayıs 1936 tarihinde almıştır. Mehmet YILDIRIR, Songül KADIOĞLU, Ayşe DALKIRAN, Osmanlıdan Günümüze Tapu Arşivi, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2009, s.18.
7 Osmanlıdan Günümüze Tapu Arşivi, s.20.
8 Osmanlıdan Günümüze Tapu Arşivi, s.16.
9 Osmanlı Devleti Tarihi C.I, Ed. Ekmelettin İHSANOĞLU, Feza Gazetecilik A. Ş. , İstanbul, 1999, s.175.
10 İsmet BİNARK, Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri, T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1980, s.3.
11 Ali Osman ÇINAR, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'tan Sonra Kurulan Taşra Arşivleri", I. Milli Arşiv Şurası, (Tebliğler-Tartışmalar), 20-21 Nisan 1998, Ankara, 1998, s. 278.
12 İlber ORTAYLI, İmparatorluğun En Uzun Yılı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 148.
13 Mehmet YILDIRIR, Songül KADIOĞLU, Defterhaneden Tapu ve Kadastroya, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2010, s. 209.
14 Yıldırır, Kadıoğlu, Defterhane, s.274.

tapu arşivleri önemli çalışmalar yapmaktadır. Bunlardan biri de Tapu ve Kadastro Erzurum Bölge Müdürlüğü ve bu müdürlüğe bağlı tapu arşivleridir. Nitekim bu müdürlük bünyesinde yer alan Erzurum, Ağrı, Ardahan, Erzincan, Kars ve Iğdır illeriyle bu illerin ilçelerinde bulunan tapu müdürlükleri arşivleri, kıymetli belgelere sahiptir[15]. Bu belgeleri, Zabıt Defterleri, Atik Defterleri, Tahrir Kayıtları, Hasılat Defterleri, Hulasa Defterleri, Emlak Yoklama Defterleri, Muharrerat Defterleri ve Evrak-ı Müsbiteler oluşturmaktadır[16]. Söz konusu bu tapu müdürlüklerinin otuzunda Osmanlıca yazılmış bilgi ve belgelerin varlığı göze çarpmaktadır. Bununla birlikte bu müdürlüklerin arşivlerinde bulunan Osmanlıca belgelerin birçoğunun, gerek belgelerin fiziki ve gerekse de muhafaza edildikleri ortam açısından oldukça kötü durumda oldukları söylenebilir. Herhangi bir arşiv sınıflama sistemine veya tasnife tabi tutulmayan bu belgeler, ne yazık ki uygunsuz bir biçimde arşivlenmekte ve saklanmaktadır. Bu belgelerin birçoğu kurumun en izbe yerlerinde tutulmakta ısı, ışık, nem, su, haşere, mantar vb. gibi olumsuz çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Ayrıca ciddi bir uzman eleman sıkıntısı söz konusudur. Bunun için özellikle Osmanlıca bilen Bilgi ve Belge Yönetimi bölümü mezunu uzmanların kurumda istihdam edilmesi gerekmektedir. Nitekim önceleri arşiv memurluğu ikinci sınıf memurluk olarak görülmekteydi. Bilgi ve Belge Yönetimi mezunlarının arşivcilik işinin benimseyerek çalışmaya başlamaları, kurum bünyesinde yapılan işlerin arşivcilik prensipleri doğrultusunda daha düzenli bir şekilde yürümesini sağlamıştır. Mevzuat açısından kütüklerin bulundukları müdürlüklerde tutulması gerekmekte, bu durum da belgelerin, denetimini, tasnifini ve restorasyonunu olumsuz etkilemektedir. Arşiv belgelerinin merkezi bir yerde toplanarak, belgelerinin korunmasına ve arşivcilik çalışmalarına uygun mekânların tahsis edilmesi ve elektronik arşivlere geçilmesi, belgelerin korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında en önemli etkenlerdendir (A. Ataman, kişisel iletişim, 05 Kasım 2012).

Bugün Doğu Anadolu Bölgesi'nin merkezi durumunda bulunan Erzurum ve çevresindeki il ve ilçelerin sahip olduğu arşiv materyalinin durumunu şu şekilde göz önüne getirebiliriz. Erzurum, Ardahan, Kars, Ağrı, Iğdır, Erzincan, Bayburt kısmen de olsa Artvin, Bingöl ve Muş illerini kapsayan ve bu illere ait taşınmaz malların kayıtları olan arşivlerin merkezi konumundadır. Osmanlı taşra teşkilâtında Beylerbeyi idaresi altında bulunan en büyük idarî birimlerden olan Erzurum eyaleti, 1534'de Kanunî Sultan Süleyman döneminde oluşturulmuş, 1864'de vilâyetlerin teşekkülüne kadar önemini kaybetmemiştir[17]. Dolayısıyla eyalet arşivi üç dört yüzyıllık bir tarihi içine alan yoğun bir belge hacmine sahip olmalıydı. Bu belgelerin önemli bir kısmının Osmanlı Arşivi'nde olmadığı biliniyor.

Erzurum'da olup da yok olan arşivlerin varlığından hep bahsedilir. Bunlardan biri olan Erzurum Şeriyye Sicilleri'nin, Yakutiye Medresesi'nin yanındaki bir depoda yanmasıyla kaybedilmesi hâlâ hafızalardadır[18]. Ayrıca Erzurum Fetvahânesi'nin Cumhuriyet'in ilk yıllarında yıkılmasıyla yok olan Kadı Sicilleri'nin akıbeti ise bilinmemektedir. Sadece bir iki kadı sicilinin Erzurum İl Halk Kütüphanesi'nde muhafaza edildiği bilinmektedir. Erzurum vakıfların ait bazı kayıtlar da Tapu

15 Söz konusu tapu müdürlükleri Tapu ve Kadastro Erzurum Bölge Müdürlüğüne bağlı olarak Aşkale, Aziziye, Çat, Hınıs, Horasan, İspir, Karaçoban, Karayazı, Köprüköy, Narman, Olur, Oltu, Palandöken, Pasinler, Pazaryolu, Şenkaya, Tekman, Tortum, Uzundere, Yakutiye, Ağrı, Diyadin, Doğubayazıt, Eleşkirt, Hamur, Patnos, Taşlıçay, Tutak, Ardahan, Çıldır, Damal, Göle, Hanak, Posof, Erzincan, Çayırlı, İliç, Kemah, Kemaliye, Otlukbeli, Refahiye, Tercan, Üzümlü, Iğdır, Aralık, Karakoyunlu, Tuzluca, Kars, Akyaka, Arpaçay, Digor, Kağızman, Sarıkamış, Selim ve Susuz il ve ilçelerinde hizmet sunan tapu müdürlükleridir (A. Ataman, kişisel görüşme, 05 Kasım 2012).

16 Tapu ve Kadastro Erzurum Bölge Müdürlüğü'ne bağlı Ağrı, Ardahan, Erzincan Erzurum, Kars ve Iğdır illeri ve bunlara bağlı ilçe Tapu Müdürlüklerinden Aşkale, Çat, Hınıs, İspir, Karayazı, Narman, Oltu, Pasinler, Şenkaya, Tortum, Yakutiye, Ağrı, Diyadin, Doğubayazıt, Eleşkirt, Patnos, Tutak, Ardahan, Çıldır, Göle, Posof, Erzincan, İliç, Kemaliye, Tercan, Kars, Kağızman, Sarıkamış, Tapu Müdürlüklerinde 502 adet Zabıt Kayıt Defteri, 38 adet Atik Defteri, 31adet Tahrir Kaydı, 13 adet Hasılat Defteri, 46 adet Hülasa Defteri, 32 adet Emlak Yoklama Defteri, 3 adet Muharrerat Defteri, 86 adet Fihrist olmak üzere toplam 665 adet Osmanlıca yazılmış defter ve klasörler içinde arşivlenmiş yaklaşık 56900 evrak-ı müsbite (resmi senet, makbuz, tapu senedi, tebliğname vb.) ile kadastro tutanakları tespit edilmiştir (A. Ataman, kişisel görüşme, 05 Kasım, 2012).

17 Halil İNALCIK, Eyalet, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), C.11, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1995 s. 549-550.

18 Dündar ALİKILIÇ, "Geçmişten Günümüze Erzurum Kütüphaneleri" Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 2002, S.10, s. 343.

Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-i Kadime Arşivi'nde yer almaktadır[19]. Bununla birlikte Erzurum İl Özel Arşivi Cumhuriyetin ilk yıllarına ait belgeleri ihtiva etmektedir. Erzurum Büyükşehir Belediyesi arşivinde ise belediyecilik tarihimize ışık tutacak belgeler bulunmaktadır. Burada olduğu bilinen bazı arşiv materyalinin bilinçsiz bir şekilde soğuk bir kış günü ısınma amacıyla yakıldığı ifade edilmektedir. Bu büyük tahribata ve vurdumduymazlığa rağmen burada bulunan belgelerle Erzurum belediye tarihi yazılmıştır (M. Küçükuğurlu, kişisel görüşme, 11 Kasım 2012). 1943'de askerliğini yapmak üzere Erzurum'a gelen ve 1968'e kadar Erzurum ile ilgili tüm arşivi toplayan Cemalettin Server Revnakoğlu, çeşitli yollarla topladığı belgeleri yanında İstanbul'a götürerek saklamıştır. Ölümünden sonra terekesi Galata Mevlevihânesi'ne bırakılmış daha sonra buradan Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir (N. Elmalı, kişisel görüşme, 11 Kasım 2012). Bu evrakın bir kısmının Süleymaniye Kütüphanesi'nde tasnif edilmiş olduğunu öğrendik. Tasnif edilen dermede, Erzurum vilâyeti ile alakalı içinde matbu kitap, el yazma eser, salnâmeler, vakfiyeler, yerli ve yabancı gazete ve mecmualar ve biyografiler gibi üçyüzonaltı farklı bilgi kaynağının yer aldığı bilinmektedir.

Gelişen teknoloji ve yaşanan ilerlemeler her alanı etkilediği gibi arşiv çalışmaları da ortaya çıkan bu değişimlerden etkilenmiştir. Özellikle teknolojik yenilikler ve bu doğrultuda yeni kayıt, saklama ve sunma ortamlarının ortaya çıkması, nüfus ve tapu kadastro dairelerindeki arşiv çalışması anlayışını değiştirmiş, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi kayıtları dosyalanarak dijital ortama aktarılmıştır. Ayrıca pek çok Osmanlı dönemi kayıtları da günümüz Türkçesine aktarılarak araştırmacıların ve ilgililerin hizmetine sunulmuştur. Bu olumlu çalışmalara rağmen Osmanlıca yazılmış pek çok belgenin henüz gün ışığına çıkarılamadığı ve tasnifinin yapılmadığı esefle görülmektedir. Hâlbuki arşivlerinde ayrı bir yerde tutulan ve atıl malzeme gibi saklanan bu kıymetli belgelerin, tarihî ve kültürel mirasımızın çok önemli bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte yukarıda da ifade edildiği gibi arşiv belgelerinin korunmasına ve yaşatılmasına yönelik ciddi ve olumlu çalışmalar yapılmaktadır. Nitekim Tapu ve Kadastro Erzurum Bölge Müdürlüğü, bünyesinde bulunan ve çeşitli nedenlerle yıpranan ya da tahrif olan belgelerin iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunun için kurum bünyesinde bir belge restorasyon atölyesi oluşturulmuştur. Bu gibi olumlu faaliyetler taşra arşivleri ve arşivciliği açısından önemli etkinlikler olup, arşiv çalışmalarının değer kazanması adına çok önem arz etmektedir.

Sonuç

Arşiv belgesi olarak saklanan defterler bir an önce tamir ve tasnif edilip araştırmacılara ve bilhassa bölge halkının hizmetine ve istifadesine sunulmalıdır. Diğer bölgelerde olduğu gibi Doğu Anadolu Bölgesi'nin pek çok yerinde de maalesef arazi- sahiplik tartışmaları hâlâ süregelmektedir. Bu meseleyi çözmek için en önemli yollardan biri de, Osmanlı döneminde tutulan arazi tahrir defterlerinin gün ışığına çıkarılmasıdır. Yüzyılların sorunu ve tartışması bu çalışmaların sonucunda çözümlenecek hatta bitebilecektir. Günümüzde ne yazık ki hala yaylak meselelerinin tartışıldığı, mera kavgalarının yaşandığı ve arazi anlaşmazlıklarının yoğun olduğu bir ülke konumundayız. Nitekim "ekonomik ve sosyal hayat ile ilgili geçmişteki belgeler, günümüzde karşılaşacağımız aynı tür meselelerin çözümlenmesinde bize yardımcı olacaktır"[20].

Pek çok şehrimizde tapu meselelerinin halli için bilirkişiler tayin edilmektedir. Özellikle eski kayıtların okunması hususunda hâlâ zorluklar yaşanmaktadır. Bu konuda yapılacak en önemli çalışma bir an önce tapu arşivlerimizde bulunan defterlerin hızlı bir şekilde günümüz Türkçesi'ne aktarılıp, ihtilaflı konularda hakkın gerçek hak sahiplerine verilmesini sağlamak olmalıdır. Bu hususta bölge arşivlerinin uzman personel ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Bununla birlikte arşiv çalışmalarının arşivcilik ilkeleri doğrultusunda yerine getirilebilmesi ve belgelerin çevresel faktörlerden etkilenmesini önleyecek uygun mekânların tahsis edilmesi, belgelerin hem denetimini hem

19 Hamza KELEŞ, Erzurum Vakıfları, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara, 2006. s.2.
20 B. DELMAS, Arşivler, Çev. Nihal SOMER, Ankara, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991, s. 11.

tasnifini ve hem de korunmasını mümkün kılacaktır. Mevcut belgelerin tasnifinden sonra elektronik ortama aktarılması, belgelerin kullanımını ve korunmasını sağlayacaktır. Çağdaş arşiv hizmetleri anlayışı bunu gerektirmektedir. Erzurum için düşünüldüğünde, taşra arşivlerinin varlığından haberdar olduğumuz tek arşiv, tapu arşividir; çünkü yukarıda sözü edilen arşivlerin birçoğu kaybedilmiş ve erişimi mümkün olmayan arşivlerdir. Dolayısıyla var olan arşivlere sahip çıkılmalı, iyi muhafaza edilmeli ve gelecek kuşaklara değerli bir kültürel miras olarak bırakılmalıdır.

KAYNAKLAR

AKGÜNDÜZ Ahmet, Şer'iyye Sicilleri, Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler, C. I, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınevi, İstanbul, 1988, s. 53.

ALİKILÇ Dündar "Geçmişten Günümüze Erzurum Kütüphaneleri" Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 2002.

B. DELMAS, Arşivler, Çev. Nihal SOMER, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1991.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Yay. Haz. Hacı Osman YILDIRIM, Nazım YILMAZ ve Yusuf İhsan GENÇ, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul, 2000.

BİNARK İsmet, Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri, T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1980.

ÇINAR Ali Osman, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'dan Sonra Kurulan Taşra Arşivleri", I. Milli Arşiv Şurası, 20-21 Nisan 1998, Tebliğler-Tartışmalar, Ankara, 1998.

İNALCIK Halil, Eyalet, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), C. 11, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1995.

KELEŞ Hamza, Erzurum Vakıfları, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara, 2006.

KÜÇÜKDAĞ Yusuf, "Mahalli Arşivlerin Kurulması", I. Milli Arşiv Şurası, 20-21 Nisan 1998, Tebliğler-Tartışmalar, Ankara, 1998.

ORTAYLI İlber, İmparatorluğun En Uzun Yılı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Osmanlı Devleti Tarihi C.I, Ed. Ekmelettin İHSANOĞLU, Feza Gazetecilik A.Ş. , İstanbul, 1999.

YILDIRIR Mehmet, KADIOĞLU Songül, DALKIRAN Ayşe, Osmanlıdan Günümüze Tapu Arşivi, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2012

YILDIRIR Mehmet, KADIOĞLU Songül, Defterhane'den Tapu ve Kadastroya, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2010